

Dame i gospodo, drugarice i drugovi, okupili smo se, u povodu Dana antifašističke borbe naroda Hrvatske, ispred ovog velebnog spomenika, arhitektonskog rješenja arhitekta, Vuko Bombardelli i autora skulpture akademskog kipara, Željka Radmilovića, otkriven 26. listopada 1976., u znak sjećanja, s najvećim pijetetom, na: zatvarane, proganjane, mučene, strijeljane i vješane.

Njima, što su patili i umirali uspravno, da bi ova zemlja živjela ljubav i zahvalnost naroda.

Na ovom lokalitetu, u vrijeme fašističke okupacije i kvinsliške NDH nalazili su se zatvori, kao i na još desetak lokaliteta u Gradu i u bližoj okolici, kroz koje su prošle tisuće i tisuće naprednih ljudi, rodoljuba, komunista i antifašista, podvrgnuti najsvirepijem mučenju i zlostavljanju.

Iz zatvora, s ovog lokaliteta, odvođene su manje ili veće grupe zatvorenika na mučenje, suđenje i strijeljanje u Trogir i Šibenik. Mučenju su podlegli deseci i deseci antifašističkih rodoljuba, među njima i poznati prof. Ćiro Gamulin, koji se, s učenicima, suprotstavio talijanizaciji nastave.

U rujnu 1943., u prvim danima, prvog oslobođenja grada Splita, rodoljubi Splita spalili su na ovom lokalitetu zatvorske prostore i najzloglasni zatvor sv. Roko na Obali; želeći izbrisati, na simboličan način, tragove patnji i strašnu prošlost.

Svi zatvori u gradu Splitu nisu imali istu namjenu, niti tretman.

Zatvor, Nodilova zgrada, bila je mjesto masovnijeg zatvaranja građana, poslije izvršenih racija.

Zatvor u Spinutu za napredne omladince.

Prihvatni logor, gdje je danas spomenik Grguru Ninskom, ustašama je služio za najsvirepije

mučenje i zlostavljanje.

Njemački okupator s ustaškim režimom, nakon okupacije i uspostave nacističke vladavine, u gradu Splitu, nastavio je: racijama, uhićenjima i zatvaranjima nepoćudnih građana, primjenjujući rigoroznije metode, od fašističke Italije.

Logor – tvrđava Gripe postao je mjesto masovnog zatvaranja rodoljuba-antifašista. Odatle je odveden, ne mali broj, u njemačke, ustaške i druge logore. Nekolicina je odvedena na strijeljanje u Majdanu, kod Solina.

Ubijanja, strijeljanja i vješanja vršena su, u pravilu, na javnim mjestima.

Kroz splitske zatvore prošlo je preko 15.000 rodoljuba iz Grada i okolice, od toga 800 žena. Oko 5.000 zatvorenika je internirano u Italiju, od toga 300 ih je ubijeno ili umrlo, od batina i bolesti.

Grad Split dao je 12.500 partizanskih boraca, s oružjem u ruci. Od toga 1853 borca su poginula u NOB-u.

Ratne golgote, veliki broj partizanskih boraca i masa antifašističkih rodoljuba, grad Split, s povijesnog vrednovanja, okrunili su ga u Grad: „Bastion antifašizma i narodnih heroja“.

Nažalost, tu veličanstvenu antifašističku „Krunu“, u novije vrijeme, rastrgle su „hijene“ i oskrnjavili „vandali“, proglašavajući je „neslavnom prošlošću“. Toj i takvoj sramnoj najezdi lažnih domoljuba, odolio je ovaj Spomenik, ali i ne 65% spomena na NOBH-e. „Tinjajuća“ nostalgija za NDH, još uvijek, je prisutna u tolikoj mjeri, da onemogućava, da građani ovog Grada imaju ulicu ili trg: „Žrtvama fašizma“ i „Prvog splitskog partizanskog odreda“. Naš dolazak ovdje, obavezuje me, da završim obraćanje sa stihovima:

„U temelj života

Životom ste stali

Besmrtni ko zemlja

Za koju ste pali“

Hvala i slava svima koji su dali svoje živote za slobodnu Hrvatsku.

Split, 21.06.2013.

Krešimir Sršen, prof.

Prigodni govor kod spomenika žrtvama fašizma u gradu Splitu